

— Jure Gašparič —

ISSN 0353-295X
RADOVI – Zavod za hrvatsku povijest
Vol. 38, Zagreb 2006.

UDK 329.052(497.1)„1932“
32–05 Korošec, A.
Izvorni znanstveni rad

Ljubljanske punktacije*

U članku se analiziraju okolnosti nastanka i značaj programskog dokumenta zabranjene Slovenske ljudske stranke s kraja 1932. godine koji je poznat pod nazivom Ljubljanske punktacije. Uzimajući u obzir suvremene političke prilike, autor ponajprije pokušava odgovoriti na pitanje jesu li Ljubljanske punktacije eventualno bile produkt politike Antona Korošca, odnosno jesu li one nastale kao rezultat možebitne suradnje između nekadašnje Slovenske ljudske stranke i Hrvatske seljačke stranke. Osim toga, piše o odjeku što su ga Ljubljanske punktacije proizvele u zemlju i u inozemstvu. U tom kontekstu osvrće se i na reakcije režima usmjerene prema inicijatoru dokumenta – bivšoj Slovenskoj ljudskoj stranci.

Nakon što je donio odluku da osobno presiječe „gordijski čvor“ koji je već cijelo desetljeće destabilizirao njegovu državu, jugoslavenski kralj Aleksandar Karađorđević korjenito je izmijenio tadašnji politički prostor. U siječnju 1929. suspendirao je skupštinu i ustav, a političke je stranke zabranio. Trećega rujna 1931. oktroirao je novi ustav, a potom se pobrinuo za „režimu naklonjene“ izbore u novu skupštinu. Događaji koji su nakon toga slijedili bili su za jugoslavenske opozicijske stranke golemo razočaranje koje ih je motiviralo na nove zajedničke političke akcije.

Na razmeđu između 1931. i 1932. godine najaktivniji opozicijski političar, koji je zahtijevao prethodni „programski“ dogovor između predstavnika starih, zabranjenih stranaka, bio je svakako Anton Korošec. S jedne strane, Korošec je nastojao ujediniti stajališta tzv. Beogradskog opozicijskog centra – bivših radikala, demokrata, zemljoradničke stranke i JMO i Slovenske ljudske stranke – a s druge, pokušavao je uspostaviti što bliže odnose sa Zagrebom, s vodstvom nekadašnje SDK. Među političarima beogradskog centra prevladavalo je, naime, uvjerenje da je nemoguće postići rješenje jugoslavenskog „gordijskog čvora“ bez barem načelnog sporazuma s Hrvatima. U svojim kombinacijama oko preuzimanja vlasti političari beogradskog centra računali su, naime, na suglasnost Zagreba.

Krajem 1931. i tijekom 1932. u krugu političara koji su pripadali beogradskom centru nastalo je nekoliko nacrtu programa koji su trebali poslužiti kao okosnica budućega sporazuma. Međutim, njihovo dogovaranje nije završilo nikakvim konkretnim rezultatom. Naime, usvajanjem rezolucije poznate pod nazivom

* Preveo sa slovenskoga dr. sc. Mario Strecha.

Zagrebačke punktacije 7. studenog 1932. vodstvo bivše SDK temeljito je izmijenilo odnose u političkom životu u zemlji, a odjek što ga je spomenuti dokument proizveo bitno je utjecao i na promjenu odnosa u državi.

U razdoblju nakon izbora iz studenoga 1931. kada je u beogradskom opozicijskom bloku tekla intenzivna politička akcija, vodstvo nekadašnje Hrvatske seljačke stranke ostajalo je pasivno. Mačekov krug, naime, nije bio sklon eventualnom povezivanju s ostalom opozicijom. Rezervirano držanje središnje hrvatske političke snage nije nailazilo na razumijevanje vodstva Slovenske ljudske stranke, njezina bivšeg koalicijskog partnera. Štoviše, pasivnost vodstva Hrvatske seljačke stranke u njezinim je redovima izazivalo sve veće nezadovoljstvo. Samostalni demokrati su se, naime, zauzimali za aktivniju proturežimsku političku akciju i za suradnju s beogradskom opozicijom. Stajališta su se unutar nekadašnje Seljačko-demokratske koalicije, prema tome, bitno razilazila u prvoj polovici 1932. godine (BOBAN, 87; STOJKOV, 209-210).

Prvi korak prema ponovnom zbližavanju učinila je u lipnju 1932. bivša Samostalna demokratska stranka. Njezino se vodstvo tada načelno opredijelilo za federalizam, čime je stvorilo podlogu za detaljnije usklađivanje političkih stajališta bivše Seljačko-demokratske koalicije. Nakon toga, između 5. i 7. studenoga 1932. došlo je do sastanka Izvršnog odbora zabranjene Seljačko-demokratske koalicije na kojem su njegovi članovi nastojali raščistiti međusobne odnose i definirati zajedničko stajalište u odnosu na aktualnu političku situaciju. Na kraju dvodnevnog sastanka Maček je u odvojenom razgovoru s Trumbićem, bivšeg ministra vanjskih poslova zamolio da stajališta koja su se iskristalizirala na sastanku oblikuje u rezoluciju, što je ovaj i prihvatio. Dokument što ga je sastavio Trumbić idućeg je dana prihvatio Izvršni odbor. Tako je nastao dokument koji je dobio naziv Zagrebačke punktacije. U suštini, radilo se o političkom, socijalnom i državnopravnom programu bivše Seljačko-demokratske koalicije koji je imao internu namjenu. Dokument, sastavljen u obliku niza točaka, trebao je naime članovima bivše koalicije poslužiti kao svojevrsni naputak za političko djelovanje. Objavljivanje dokumenta Izvršni odbor zacijelo nije planirao (BOBAN 87-89; STOJKOV 210-214).

Međutim, upravo se to dogodilo idućih dana. Punktacije su se, naime, najprije pojavile na stranicama inozemnih novina, a uskoro i u domaćim listovima. Sadržaj Zagrebačkih punktacija naišao je na snažan odjek; napose je imao velikog odjeka zahtjev sadržan u četvrtoj točki: da je potreban povratak u godinu 1918. kao ishodišnu točku rješavanja jugoslavenske krize. Samo je uz taj uvjet moguće pristupiti preuređenju državne zajednice.¹ Razumije se da je režimski tisak odmah reagirao na navedeno stajalište. Liberalni list *Jutro* u Zagrebačkim je punktacijama vidio nespretno prikrivenu „veleizdajalsko tendenco“, odbacivanje države, kralja

¹ Opširnije o sadržaju Zagrebačkih punktacija vidi: BOBAN, 89-94; STOJKOV, 211-216.

i monarhije te pokušaj revizije „...zgodovinskega dejstva od 1. decembra 1918, ki je bilo ustvarjeno z neskončnimi žrtvami celokupnega naroda, z mučeniško smrtjo stotisočev njegovih sinov in z enotno voljo vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev“. Osim toga, list je rezoluciju proglasio zaključnim političkim činom dugotrajnog procesa u kojem su vođe jugoslavenske opozicije tražili dogovor i mogućnost sudjelovanja. Budući da su se njihovi pokušaji izjalovili, Maček se vratio u svoj „intransigentni kotiček“, a „...nade, ki jih je g. Korošec kot glavni posrednik med srbijanskimi opozicionalci ter hrvatskimi in slovenskimi separatisti vzbujal zlasti tudi pri svojih pristašah v Sloveniji...“ neslavno su propale (Kam jadrajo? *Jutro*, 25. 11. 1932).

Slovenski liberali očito su bili dobro poznati s beogradskim političkim nastojanjima i s ulogom Antona Korošca. Zacijelo ih je posebno uznemiravala činjenica da je predsjednik bivše Slovenske ljudske stranke svirao prvu violinu u inače neuvježbanom opozicijskom orkestru. Očito su upravo zato sa zlobnim zadovoljstvom vidjeli u Zagrebačkim punktacijama tobožnji znak neuspjeha opozicijskih pregovora, odnosno tobožnjih neuspjeh Korošćevih nastojanja. Čini se da je iz perspektive slovenskih liberala svaka samostalna akcija neke od jugoslavenskih političkih grupacija bila dobrodošla pojava jer je očigledno smanjivala mogućnosti za oblikovanje snažnog opozicijskog bloka uz pomoć kojega bi se na vlast iznova uspjela bivša Slovenska ljudska stranka. Znakovito je da je svoju ocjenu Zagrebačkih punktacija *Jutro* završilo izazovnim pitanjem upućenim Korošcu: slaže li se s Mačekovom rezolucijom, s njegovom „...pogubno, v svojem efektu veleizdajalsko politiko“ (Kam jadrajo? *Jutro*, 25. 11. 1932).

Iako se od staroga, ali iskusnoga političkog „prevejanca“, kakav je bio Korošec, ne bi na pitanje *Jutra* očekivao jasan odgovor, nakon mjesec i nešto dana dogodilo se baš to! Politički vrh nekadašnje Slovenske ljudske stranke je pod dojmom Zagrebačkih punktacija oblikovao 31. prosinca svoja stajališta o temeljnim suvremenim političkim pitanjima s kojima je potom upoznao širu javnost. Pritom je važno istaknuti da su tzv. Korošćeve punktacije, koje su kasnije dobile naziv *Ljubljanske punktacije*, odnosno naziv *Slovenska deklaracija*, sa stajališta općejugoslavenske političke optike bile tek jedna u nizu rezolucija. Naime, na Mačekove punktacije su u međuvremenu već bile reagirale tri opozicijske političke grupacije. Najprije je svoje punktacije objavila nekadašnja Srpska republikanska stranka Ljube Stojanovića i Jaše Prodanovića, potom su to uradile vojvođanske grupacije (tzv. Novosadska rezolucija), a nakon njih učinili su to i bivši „zemljoradnici“.²

² Na Korošćeve punktacije reagirale su nekadašnja JMO, nekadašnji demokrati i radikali. U cjelini uzevši, na prijelomu 1932/1933. svoja je stajališta iznijela sva politički relevantna jugoslavenska građanska opozicija. Opširnije o tome vidi: STOJKOV, 218-234.

Posve je jasna, prema tome, okolnost nastanka Ljubljanskih punktacija; ona je u osnovi odgovor Korošca i njegovih istomišljenika na lančanu reakciju koju je potaknuo Zagreb. Takvu ocjenu potvrđuje i član užeg vodstva nekadašnje Slovenske ljudske stranke Ivan Ahčin koji u svojim sjećanjima piše da su „...sredi opozicijskega gibanja (...) le Slovenci še molčali“. Neprimjerenu šutnju je najposlije osobno prekinuo Anton Korošec. Prema Ahčinu, on je oko Božića 1932. sazvao sastanak vodstva, istaknuvši pritom „...da moramo spričo tega, da so Hrvatje in Srbi zavzeli svoje politično stališče napraviti isto tudi Slovenci in sicer kot Slovenci“. Korošec je, piše Ahčin, njemu i Francu Kremžarju povjerio zadaću da sastave nacrt političke izjave. Tom je prilikom izjavio da će i sam u međuvremenu pokušati izraditi jedan nacrt. Na sljedeću su sjednicu Kremžar i Ahčin donijeli svoje prijedloge, no, prema Ahčinu, oni su se Korošcu činili previše opširni. Nakon toga, on je predstavio svoj koncept, vlastoručno napisan na komadiću papira. Ahčin tvrdi da je tekst iznenadio sve prisutne „...po svoji jasni opredeljenosti in zgoščenosti“. Na Silvestrovo 1932. svi su članovi tajnog vodstva svečano potpisali tekst izjave, a dan kasnije ga je i on potpisao.³ Zadaću da pohrani originalni tekst Korošćeve političke izjave navodno je preuzeo Franc Gabrovšek, dok je Ahčin bio zadužen za prijevod na francuski te da o njegovu sadržaju obavijesti strane diplomate i novinare. Dopisnike beogradskih i zagrebačkih listova o sadržaju je rezolucije trebao, prema Ahčinu, obavijestiti Natlačen. Stanovništvo Dravske banovine sa sadržajem izjave bilo je upoznato pomoću letka kojeg je na terenu distribuirala tajna mreža stranačkih povjerenika.⁴

Unatoč Ahčinovu svjedočanstvu koji inicijativu za nastanak Ljubljanskih punktacija kao i autorstvo pripisuje Korošcu, ostaje otvorenim tko je bio inicijator rezolucije, odnosno tko je doista bio njezin autor. Naime, ako se pažljivo iščitava Ahčinov iskaz, vidi se da on nigdje ne spominje to da se u Sloveniji neposredno nakon što je javnost bila upoznata sa sadržajem Ljubljanskih punktacija pojavila nova, dopunjena varijanta dokumenta. Prvobitni tekst je glasio:

„Slovenski narod je danas podijeljen i rascijepljen na četiri države, na Jugoslaviju, Italiju, Austriju i Mađarsku. Njegov temeljni zahtjev je da se ujedini u jednu jedinstvenu političku zajednicu jer je to jedini način da mu se sačuva opstojnost i osigura općeniti napredak. Najvećem dijelu slovenskog naroda, koji živi u Jugoslaviji, namijenjena je zadaća da na tom idealu neprekidno radi do konačnog ostvarenja.

³ Prema Ahčinovim riječima Korošec je odmah nakon što je članovima vodstva predao tekst rezolucije otputovao u Zagreb, u sanatorij na Srebrnjaku. Zato je prijepis teksta potpisao tek idućeg dana kad mu ga je donio Marko Natlačen.

⁴ Ahčinovu izjavu, prema kojoj je tekst punktacija predložio Korošec, potvrđuje Jože Košiček. Vidi: FILIPIČ, 92, bilj. 37.

Iz tih razloga slovenski narod u jugoslavenskoj državi mora za sebe izboriti takav samostalan položaj, koji će neprekidno služiti kao privlačna snaga za sve ostale dijelove naroda, koji žive u drugim državama. U tu svrhu potrebno nam je: a) nacionalna individualnost, ime, zastava, etnička zajednica, financijska samostalnost, politička i kulturna sloboda; b) radikalno socijalno zakonodavstvo, koje mora osigurati životne interese i harmonični razvoj svih potrebnih i produktivnih zanimanja, posebno seljačkog i radničkog razreda.

Za ostvarenje tog cilja potrebno je da si mi Slovenci, Hrvati i Srbi na osnovi slobodnog sporazuma i na demokratskoj osnovi izgradimo državu ravnopravnih jedinica: jednu od tih jedinica neka tvori Slovenija.

Tako sastavljenu državu zahtijevaju i Seljačko-demokratska koalicija i radikalna stranka, odnosno, one je ne isključuju.

Mi Slovenci pridružujemo se tom zaključku i želimo da sve stranke i sve struje, kako kod kuće, tako i u cijeloj državi, sudjeluju u postizanju tih ciljeva.

Ljubljana, 31. prosinca 1932.⁵

Odmah nakon prvih reakcija na sadržaj Ljubljanskih punktacija, kao što smo uostalom već spomenuli, počela je po Sloveniji kružiti druga, dopunjena verzija teksta u kojoj je prvoj točki bio dodan stavak da se Slovenci u Jugoslaviji osjećaju kao u svojoj državi te da se u njoj osjećaju slobodnima. Četvrtoj točki dodano je stajalište da je cilj što ga rezolucija proklamira moguće ostvariti isključivo u zajedništvu sa Srbima, Hrvatima i Slovencima u jedinstvenoj i snažnoj Jugoslaviji (STOJKOV, 222). S tim u vezi postavlja se pitanje: koja je verzija Ljubljanskih punktacija autentična, odnosno koja je zapravo Koroščeva?

Nedvojbeno je da je tekst Ljubljanskih punktacija, s dopunama ili bez njih, iznimno važan programski dokument nekadašnje Slovenske ljudske stranke. Pritom svakako nije moguće prijeći preko činjenice da ga je oblikovala još uvijek naj snažnija slovenska politička grupacija koja je uživala široku podršku u biračkom tijelu. Kao što smo vidjeli, riječ je o dokumentu koji u sažetom obliku izražava temeljne, dalekosežne slovenske nacionalne i državnopravne zahtjeve jer se u trećoj točki traži široka autonomija koja bi uključivala i financijsku samostalnost.⁶ Međutim, dok se treća točka nedvojbeno izdvaja od ostalih po nedvosmislenosti i jasnoći zahtjeva, za prvu točku to nije moguće tvrditi. Njezina je formulacija u političkom smislu krajnje nespretna jer je dopuštala mogućnost različitih interpretacija, između ostalih i onu prema kojoj je izražena želja za odcjepljenjem od Jugoslavije kojom su baratali slovenski liberali. U prvoj točki, naime, nigdje nije eksplicitno navedeno u koju bi se državnu zajednicu rascijepljeni Slovenci udružili. Teoretski gledano, Jugoslavija je prema spomenutoj točki bila samo jedna

⁵ Nihče se ne sme igrati z življenskimi narodnimi interesi, *Jutro*, 11. 1. 1933.

⁶ Usporedi ocjenu punktacija: PEROVŠEK, 22.

od mogućnosti. Čini se da je projugoslavenski intonirana dopuna prvotnog teksta⁷ bila nužan popravak počinjene političke greške.⁸ Pritom ne možemo ne upitati se kako je moguće da bi političar Korošćeva formata nešto takvo napisao.

Neovisno o tome što se Korošćeva politička taktika temeljila na načelu držati uvijek poluotvorena vrata,⁹ činjenica da je prva točka Ljubljanskih punktacija formulirana s političkog gledišta toliko silno nespretno ostavlja nam mogućnost da pretpostavimo kako dokument nije nastao na Korošćevu inicijativu. Naime, od političara njegova profila realno bi bilo očekivati kudikamo „mekši“ tekst. Uostalom, upravo se on tijekom cijele 1932. trudio da beogradski opozicijski centar zauzme jedinstveno stajalište u vezi s političkom situacijom u zemlji. Osim toga, upravo je Korošec bio taj koji je tražio dogovor sa Seljačko-demokratskom koalicijom. Povjerujemo li prosudbi njemačkog ambasadora, Korošec je odlučno težio da izgradi most do kralja. Na to ga je zacijelo poticalo iskustvo što to znači biti u opoziciji. Politički pritisak i represalije u povodu svibanjskih političkih zbivanja jasno su najavljivali teška vremena za opoziciju. Ustrajanje na krutom stajalištu za zabranjenu je stranku moglo biti kontraproduktivno. S druge strane, niz rezolucija koje su bile potaknute Zagrebačkim punktacijama Seljačko-demokratske koalicije upozoravao je na životnu snagu zabranjenih stranaka, to jest na činjenicu da usprkos zabrani jugoslavenska opozicija još uvijek postoji i da je alternativa postojećem režimu. Kao najbolji i zapravo jedini dobar poznavatelj političkih prilika na razini cijele države iz redova nekadašnje Slovenske ljudske stranke, Korošcu nije bio problem procijeniti da bi se jednostavno isplatilo staviti uz bok ostatku opozicije. Pritom se postavilo pitanje: kako? S vlastitom rezolucijom ili možda na neki drugi način?

Korošec se je u svakom slučaju opredijelio za „drugi način“. Nakon Zagrebačkih punktacija on je, naime, sudjelovao u pokušaju stvaranja zajedničke deklaracije beogradskog opozicijskog centra koja je trebala biti reakcijom na

⁷ Sjenku sumnje o autentičnosti dopune željela je razjasniti beogradska Politika, koja je Korošća osobno zamolila za pojašnjenje. No, on se pozivu nije odazvao (Zgovorni molk dr. Korošća, *Jutro*, 19. 1. 1933).

⁸ Treba upozoriti da se nesumnjivo radilo o grešci. Zabranjena Slovenska ljudska stranka je, naime, vidjela slovensku budućnost u okviru Jugoslavije. Ako je prije 1918. slovenska politika bila vjerna Austro Ugarskoj, kasnije je bila vjerna jugoslavenskoj državi. Ozbiljnih političkih kalkulacija o rješenju slovenskog pitanja izvan okvira Jugoslavije gotovo da i nije bilo.

⁹ Primjerice, pri oblikovanju rezolucije u povodu izbora 1931. godine.

¹⁰ AHAZU, Arhiv dr. Ante Trumbića, razno, lične bilješke 1932. (IX-XII), nedatirana bilješka. O beogradskim razgovorima Trumbić je zapisao sljedeće: „Prvo izvješćuju me da opozicioni blok u Beogradu sada vijeća. Da su tu i Spaho ili bolje ne Spaho lično, nego Šefkija Behmen, pa i Korošec. Da će oni donijeti zaključak kojim će odgovoriti na našu zagrebačku rezoluciju. Ali popravljaju se, da to neće biti polemika, pa zatim još više izmičući, kažu, da to neće biti niti odgovor, nego da će biti jedno preciziranje stajališta na kojem stoji beogradski blok, u koji oni, kao naravnu stvar, ubrajaju i stranke Spaha i Korošća“.

akciju Zagreba.¹⁰ Pritom je posebno važno istaknuti da je na tome ustrajao sve do kraja prosinca 1932, to jest sve do odlaska u Ljubljano. Punktacije nekadašnje Slovenske ljudske stranke stoga su bile neugodno iznenađenje za ostale političke prvake opozicijskog centra, tim više što takvu mogućnost Korošec nikada nije niti spominjao (STOJKOV, 222). Čini se, prema tome, da je nastanak Ljubljanske punktacije prije posljedica inicijative pristaša nekadašnje Slovenske ljudske stranke iz Dravske banovine negoli Korošca. Prema riječima tajnika celjske Narodne štedionice Ivana Kocmurja i Korošćeva osobnog tajnika dra Koščaka, punktacije su mu „podmetnuli“ njegovi štajerski kolege Anton Ogrizek, Alojz Mihelčič, Ivan Vesenjaj¹¹ i Josip Hohnjec (PRUNK, 138), a sam je Korošec radikalima objasnio da ih je potpisao pod pritiskom ostalih članova političkog vodstva bivše Slovenske ljudske stranke (STOJKOV, 222).

Kao što su nejasni detalji vezani uz okolnosti nastanka Ljubljanskih punktacija, nejasna je i njihova eventualna povezanost sa Zagrebom. Nema indicija koje bi ukazivale na dublju povezanost između bivše Hrvatske seljačke stranke i Slovenske ljudske stranke. Naprotiv, kao ključni akter stranačke politike, Korošec je bio tješnje povezan s Beogradom i preko njega sa Sarajevom, nego sa Zagrebom. Međutim, nepobitno je to da ga je sadržaj Zagrebačkih punktacija oduševio. Kad mu je član vodstva nekadašnje Seljačko-demokratske koalicije Vilder prvi put na Martinje 1932. pokazao tekst rezolucije, Korošec je navodno izjavio da će je njegova stranka prihvatiti, a rekao je i Mačeku da se slaže sa sadržajem rezolucije.¹² Kudikamo bliži hrvatskim političkim krugovima bio je Fran Kulovec, ali je njegova uloga u nastanku Ljubljanskih punktacija zasada posve nepoznata.¹³

Posve je razumljivo da su Ljubljanske punktacije uzburkale političke vode u Dravskoj banovini. Liberali su po prvi put nakon odlaska nekadašnje Slovenske ljudske stranke u opoziciju dobili u ruke konkretan politički materijal svoje suparnice, materijal za koji su se mogli uhvatiti – za njezina politička stajališta. Dotada su liberali pristalicama Slovenske ljudske stranke mogli samo paušalno predbacivati odbijanje sudjelovanja u državnim poslovima i suprotstavljanje „državnoj ideji“. Međutim, od siječnja 1933. pa nadalje imali su, kako su vjerovali, za svoje tvrdnje vrlo čvrsti dokaz u rukama. Unatoč tomu, sadržaj Ljubljanskih punktacija nije odmah naišao na odjek. Zbog cenzure tekst dokumenta nije se smio objaviti,

¹¹ Vesenjaj je naknadno početkom veljače 1933. doduše otklonio svaku povezanost s Punktacijama, no radilo se najvjerojatnije o novom političkom manevru, odnosno o pokušaju smirivanja strasti. Jednako je postupao i Korošec (Tudi pristaši bivše SLS odločno zavraćaju punktaško politico, *Jutro*, 7. 2. 1933, Pred državno sodišče, *Slovenec*, 14. 3. 1933).

¹² AHAZU, Arhiv dr. Ante Trumbića, razno, lične bilješke, bilješka o sastanku kod V. Mačeka 4. 12. 1932. na kojem su bili i Većeslav Vilder, Milan Kostić, Josip Predavec, Mile Budak; bilješke od 13. 11. 1932.

¹³ Trumbić je zapisao da je on „...za sa Hrvatima...“ i da je u svakom pogledu puno bolji od Korošca. AHAZU, Arhiv dr. Ante Trumbića, A. Š. 135, Političke bilješke iz godine 1933, bilješka o razgovoru s Bokom (najvjerojatnije Josip Smodlaka) od 21. 10. 1933.

pa se zato sadržaj rezolucije širio putem letaka, odnosno preko inozemnog tiska u kojem su Ljubljanske punktacije mogle biti tiskane. Pritom je zanimljivo da je Slovenec, unatoč cenzuri, pronašao način da, doduše neizravno, prikaže stajališta nekadašnje Slovenske ljudske stranke. Trećega siječnja 1933. list je na prvoj stranici objavio članak kongresima dviju slovačkih političkih stranaka – Hlinkove Slovačke narodne stranke i Rasmusove Narodne stranke koje su u prosincu 1932. prihvatile zajednički politički program, u kojemu su, uz ostalo, zahtijevale autonomiju za Slovake i dosljedno poštivanje tzv. Pittsburškog dogovora.¹⁴ Slovačko političko vodstvo u svojim je kongresnim istupima ustrajalo na tome da su Slovaci samostojan narod koji traži vlastito zakonodavno tijelo i vlastitu vladu. Zajednički čehoslovački parlament imao bi, prema njima, kompetencije isključivo kad je riječ o zajedničkim financijama, vojsci i vanjskoj politici (Slovaci zahtevaju avtonomiju, *Slovenec*, 3. 1. 1933). Državopravni program naroda sa sudbinom, odnosno s položajem sličnim položaju slovenskoga naroda u višenacionalnoj se državi zacijelo nije slučajno našao na naslovnoj stranici Slovenca.

Za razliku od Slovenca koji je na gore opisani način iskazao podršku Ljubljanskim punktacijama, liberalno *Jutro* na njih je reagiralo najoštrijom osudom. Prema sadržaju Ljubljanskih punktacija, liberali su se odredili sastanku općinskih funkcionera JRSD koji se početkom siječnja 1933. održavao u Ljubljani. Tema, naravno, nije bila na dnevnom redu sastanka, no nametnula se nakon govora dra Pušenjaka iz Slovenske Bistrice koji je upozorio na „...neko poročilo v tržaškem Picolu...“. Pušenjakov istup izazvao je lavinu sličnih izjava. Naime, brojni općinski funkcioneri JRSD tom su prilikom izjavili da su slične tekstove imali prilike pročitati u inozemnom tisku, odnosno da su čitali potajno distribuirane proglose s Koroščevim potpisom, „pokazalo se je da se gre za Ljubljanske punktacije po vzoru zagrebške resolucije“, što je među okupljenima izazvalo „vihar ogorčenja“. Rezoluciju su ocijenili kao opasni „separatistički“ dokument. Štoviše, sjedi senator Ivan Hribar otišao je u svojim osudama tako daleko da je bivšu Slovensku ljudsku stranku uvrstio među „...najveće škodljivce našega slovenskega naroda...“, odnosno među glavne „...ogroževalce svetovnega miru“ (Slovinci ogorčeno zavraćaju in ostro obsojajo politiko razdiranja, *Jutro*, 8. 1. 1933).

Kampanja protiv Ljubljanskih punktacija, koja je započela na spomenutom sastanku, nastavila se voditi sljedećih dana u režimskom tisku. *Jutro* se, primjere, pitalo tko je sve sudjelovao u njihovoj izradi i tko se to sve „...identificira z

¹⁴ Dokument koji su 31. svibnja 1918. u SAD-u s predsjednikom Čehoslovačkog narodnog savjeta T. G. Masarykom potpisali predstavnici Slovačke lige u Americi i Češkog narodnog jedinstva predviđao je da se nakon rata uspostavi zajednička država Čeha i Slovaka. Slovacima je zajamčen autonoman položaj u državi s vlastitom skupštinom, sudstvom, administracijom i sa slovačkim kao službenim jezikom. No, to nije ispunjeno. Čehoslovačka Republika je, kao i prva Jugoslavija, bila unitaristički uređena država, utemeljena na ideologiji tzv. čehoslovakizma (vidi: ŠKVARNÁ, 270).

zahtevami, ki bi že s samim poskusom svoje izvedbe spravile v nevarnost narodni obstoj Slovencev“ (Separatistične punktacije, *Jutro*, 10. 1. 1933). List je rezoluciju proglasio posledicom najnovije „metamorfoze“ Antona Korošca za „...novo spremembo dlake ob stari miselnosti“ (Punktaši in njihovi predlogi, *Jutro*, 12. 1. 1933). Njezinu neupitno „noremu“ autoru (Dr. Anton Korošec, *Jutro*, 15. 1. 1933), *Jutro* je posebno predbacivalo štetnost i neprimjerenost usporedbi položaja Slovenaca u Jugoslaviji s položajem, odnosno sa sudbinom nekih naroda iz susjednih država. „Pomisлити je treba samo, kakšen škodoželjni aplavz bo izzval Mussolini v Rimu, Schumy v Celovcu ali Gombos v Pešti, ako bo pri kaki priliki, ko bo govora o narodnih manjšinah, lahko citiral Koroščevo punktacijo, pa bo rekel: Glejte, saj ti ljudje sami priznavajo, da se Slovincem pri nas godi enako kakor v Jugoslaviji“ (Slovinci tostran i onstran meje, *Jutro*, 13. 1. 1933).

Slična mišljenja izražavali su i drugi jugoslavenski dnevници,¹⁵ pri čemu treba reći da su neki režimski listovi na Ljubljanske punktacije reagirali s ozbiljnim analitički pisanim komentarima. Tako je, primjerice, beogradsko *Vreme* objavilo članak zastupnika Mihajla Živančevića u kojem je ovaj detaljno analizirao sadržaj Ljubljanskih punktacija. Najviše prostora Živančević je, razumije se, posvetio prvoj točki, zaključivši da „...iz logike g. Dr. Korošca izhaja, kako je bilo za Slovence še najbolje pod Avstro-Ograsko, ker tedaj niso bili «razdeljeni» in «razkosani» na več držav“. U sastavku je još izrazio čuđenje da je upravo Korošec, koji se „...solidariziral z vsemi ukrepi tega režima, pa tudi z objavo vlade z dne. 4. julija 1930, v kateri se poudarja, da je narodno in državno edinstvo osnova celokupne narodne in državne politike...“, potpisao sporne punktacije. Po Živančevićevu mišljenju Korošec je time izbrisao „...vse latentne simpatije in vse latentne nade, ki so se pri marsikomu vezale na njegovo osebo“.¹⁶

Osim tiska, Ljubljanske punktacije osuđivali su i tadašnji režimski političari i, što je uostalom posve razumljivo, režimska JRKD.¹⁷ U tom je kontekstu sa svojom formulacijom posebno iskakao senator Vladimir Ravnihar koji je u punktacijama vidio „...pismo otrok sv. Miklavžu...“ i „...z bujno fantazijo podprte želje...“ zloupotrijebljene u pokušaju zadovoljenja usko stranačkih ciljeva (Slovinci svojemu kralju, *Jutro*, 16. 1. 1933). Možda je još izravniji bio zastupnik Stane Rape. Svoja je stajališta o bivšoj Slovenskoj ljudskoj stranki ili preciznije, što bi s njom zapravo valjalo učiniti, izrazio služeći se svetopisamskom uputom: „Izrezi, kar je

¹⁵ Nihče se ne sme igrati z življenskimi narodnimi interesi, *Jutro*, 11. 1. 1933; Porazen odmev separatističnih punktacij, *Jutro*, 12. 1. 1933.

¹⁶ Punktacije g. dr. Korošca, *Vreme*, 11. 1. 1933. Dio je članka iz srpskog lista preuzelo i *Jutro* 12. 1. 1933. i objavilo ga u članku pod naslovom: Porazen odmev separatističnih punktacij.

¹⁷ JRKD je pripremila protestne skupove i potrudila se da su Punktacije osuđile brojne nepolitičke organizacije u Dravskoj banovini. Tako je 13. siječnja 1933. utemeljen posebni narodni odbor koji je pod vodstvom dr. Gustava Gregorina sastavio adresu kralju, a potom je sve slovenske ustanove i organizacije pozvao da je potpišu.

bolnega na telesu, da ti ne otruje še ostalega zdravega dela“ (Ljubljana je sodila in obsodila, *Jutro*, 20. 1. 1933).

Za razliku od domaćeg tiska koji je odlučno odbijao sadržaj Ljubljanskih punktacija, inozemni listovi nisu bili jednodušni u osudi tog dokumenta. Stav pojedinih listova ovisio je o vanjskopolitičkim, odnosno o unutrašnjopolitičkim stajalištima što ih je list zastupao (Odmev punktacij v inozemstvu, *Jutro*, 20. 1. 1933). Tako je, primjerice, slovački liberalni list *Slovensky dennik*, osuđujući sadržaj punktacija, Korošcu predbacivao da se zauzima za „...razbitje sedanje Jugoslavije...“. S druge strane, autonomaški katolički slovački list *Slovak* u Ljubljanskim je punktacijama vidio „...samoumevne zahteve zavednega in za svoje življenje zaskrbljenega naroda“. Navedeni list pritom se svojim čitateljima pohvalio da redakcija posjeduje izvorni tekst deklaracije koji je uostalom i objavljen u slovačkom prijevodu (KREGAR, 154-156).

Gotovo paralelno s Ljubljanskim punktacijama režim je u Dravskoj banovini doživio još jedan udarac. U nedjelju 8. siječnja 1933. u svim je slovenskim crkvama pročitano pastirsko pismo katoličkog episkopata koje je bilo sastavljeno 17. studenoga 1932. na sastanku Biskupske konferencije održane u Zagrebu. U pismu katolički su biskupi napali protuvjerska i protukatolička nastojanja Sokola Kraljevine Jugoslavije koja, prema njima, izviru iz ideja utemeljitelja sokolske organizacije Tyrša. S tim u vezi organizaciji su predbacili poguban utjecaj na „...moralno vzgoju naroda“. U režimskim krugovima i u sokolskoj organizaciji pastirsko je pismo naišlo na snažno protivljenje. Štoviše, izjave katoličkog episkopata ocijenjene su ne samo nedopustivima nego i protivnim pozitivnom zakonima. Sokol je, naime, bio utemeljen kao općedržavna odgojna ustanova, a osnovan je na zakonima donesenim neposredno nakon uvođenja šestosiječanjske diktature. Upravo je stoga napad katoličkih biskupa na sokolsku organizaciju među slovenskim liberalima potaknuo pitanje, ne postoji li možda veza između tog i nekih drugih događaja, pri čemu se očito ciljalo na izlazak Ljubljanskih punktacija. Osim toga, *Jutro* je bio „suspektan“ i trenutak u kojem je pastirsko pismo katoličkih biskupa čitano po crkvama (Separatistične punktacije, *Jutro*, 10. 1. 1933; Pastirski list o Sokolstvu, *Jutro*, 12. 1. 1933). Tezu o mogućoj povezanosti katoličkog episkopata s režimskom opozicijom sljedećih je dana otklonio zagrebački nadbiskup Antun Bauer. U svom je objašnjenju Bauer, naime, istaknuo da biskupi uopće nisu znali za punktacije u trenutku kad su sastavljali svoju poslanicu. Uostalom, prema Baueru, to dokazuje i kronologija. A činjenicu da je pastirsko pismo katoličkog episkopata objavljeno tek 8. siječnja 1933, zagrebački je nadbiskup pravdao time da je on osobno navodno imao neke naznake da će se sokolsko pitanje uskoro riješiti. No, unatoč tomu, ostaje otvorenim pitanje: je li moguće da biskupi, koji su se na sastanku u Zagrebu okupili desetak dana nakon što su nastale Zagrebačke punktacije, nisu ništa znali o sadržaju (Odgovor nadškofa dr. Bauerja, *Slovenec*, 29. 1. 1933). Bilo kako bilo, ostaje činjenica da su i pojava Ljubljanskih punktacija i javno čitanje pisma katoličkog episkopata dolili novo ulje na vatru i dodatno uzburkali političke vode u zemlji.

S deklaracijom, koja je naišla na širok odjek u javnosti, vodstvo zabranjene Slovenske ljudske stranke bitno je obilježilo zbivanja na slovenskom, ali i na jugoslavenskom političkom prostoru. Uostalom, o tome svjedoči i činjenica da su reakcije na Ljubljanske punktacije trajale poprilično dugo kao i činjenica da ih nisu zasjenile Zagrebačke punktacije. Svaki režimski list koji je imalo držao do sebe i do „jugoslavenske nacionalne ideje“ naprosto ih je bio prisiljen osuditi. Tako je i Bansko vijeće na svojem redovitom godišnjem zasjedanju 15. veljače „...odlučno zavrnil separatizem...“ izražen u „...nekakšnih punktacijah...“. Na Tavčarev prijedlog članovi tog tijela potpisali su adresu odanosti kralju Aleksandru. Pritom je posebno važno istaknuti da Bansko vijeće nije bilo političko, već savjetodavno gospodarsko tijelo (Predstavništvo Slovenije odlučno zavraća separatizem, *Jutro*, 16. 2. 1933). No unatoč tomu, ban Marušič smatrao je adresu vladaru sasvim primjerenom jer je ona tobože izraz „...volje celokupnega naroda brez ozira na pripadnost kaki politični stranki, pa magari k vsedržavni...“. Uostalom, ban je bio čvrsto uvjeren „...da se mora vsaka stranka, ki bi se pojavila na slovenskih tleh stati na tem stališču, če hoče dobro slovenskemu narodu in Jugoslaviji in če ima na srcu brigo za obstoj in napredek slovenskega naroda...“.¹⁸

Politička rasprava u banskom vijeću, premda s obzirom na značaj toga tijela formalno nije bila dopuštena, nastavljala se i na sljedećim sjednicama. Iznova ju je pokrenuo Franjo Lipold s upozorenjima da je „...edino v Jugoslaviji zajamčen narodni obstoj Slovencev“. Svaku debatu o tom je pitanju on odlučno otklanjao, pri čemu je izjavio da se s prvoprosinačkim aktom godine 1918. „...definitivno rešilo vprašanje državne skupnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov v Kraljevini Jugoslaviji pod vladavino dinastije Karadjordjevičev“. „Punktašima“ je predbacio demagoško korištenje ekonomske krize i neopravdanu kritiku režima. Protiv „...nekaki delitvi naše Jugoslavije...“ ustao je i Franjo Roš, dodajući da država mora ostati isto tako „neokrnjena“ kao i „...naš ujedinjeni jugoslovanski narod“.¹⁹ Posve je razumljivo da su se ban i njegov pomoćnik Pirkmayer slagali s iznesenim gledištima. Pritom je ban priznao da bi Bansko vijeće prekoračilo svoje ovlasti ako bi „...se hoteli mogoče boj razgledati v vprašanja zadnjih dogotkov, ki so se dogodili specijelno v Dravski banovini...“. No, unatoč tomu, uzeo si je slobodu i osvrnuo se na političku situaciju izazvanu pojavom Ljubljanskih punktacija, odnosno čitanjem poslanice katoličkih biskupa. Ne treba posebno naglašavati da je ban oštro osudio Ljubljanske punktacije u kojima je, uz ostalo, vidio „direktno nevarnost“ za opstanak države, štoviše, mogući poticaj za izbijanje ratnog sukoba.²⁰

¹⁸ AS 77, Banski svet, fasc. 4, Stenografski in uradni zapisnik 1. seje III. zasedanja 23. 2. 1933.

¹⁹ SA 77, Banski svet, fasc. 4, Stenografski in uradni zapisnik 2. seje III. zasedanja 23. 2. 1933.

²⁰ AS 77, Banski svet, fasc. 4, Stenografski in uradni zapisnik 3. seje III. zasedanja 24. in 25. 2. 1933. Vidi i Stiplovšek, Banski svet Dravske banovine 1930-1935. Prizadevanja banskega sveta za omilitev gospodarsko socialne krize in razvoj prosvetno-kulturnih dejavnosti v Sloveniji ter za razrešitev samoupravnih in upravnih pristojnosti, strojopis.

Osudama Ljubljanskih punktacija i osudama politike bivše Slovenske ljudske stranke pridružili su se i brojni članovi beogradskog Narodnog predstavništva.²¹ Tako je u proračunskoj raspravi u ožujku 1933. zastupnik Albin Koman detaljno analizirao političku taktiku kojom su se služili Korošec i njegovi stranački kolege, pri čemu je došao do nekoliko „standardnih“ zaključaka. Kad je Korošec bio u vladi, upozorio je tom prilikom Koman, vjera i crkva nisu bili u opasnosti. „Kakor hitro pa je izgubio klerikalizam politično oblast, že je z vseh strani pretela nevarnost slovenskemu jeziku, kulturi, veri in cerkvi vse dotlej, dokler se klerikalizam spet ne dokoplje do oblasti. Katoliško cerkev so politiki bivše SLS ponižali do vloge politične dekle. Vera jim je bila le sredstvo za dosego politične oblasti“ (Obračun s klerikalizmom, *Jutro*, 16. 3. 1933). Još oštiri u svojoj analizi „klerikalizma“ bio je senator Jovo Banjanin. Prema njegovim riječima, „klerikalizam“ je posebno opasan zato što ga „...vodi tuja sila izven naše države...“, to jest Vatikan koji je tobože u potpunom suglasju s talijanskim fašističkim režimom, pa uopće nije nemoguće pomišljati da je tzv. „sokolsko pismo“ sugerirao sam Mussolini (Obračun s punktaštvom i klerikalizmom, *Jutro*, 29. 3. 1933).

Režimska procjena političke situacije, razumije se, prizivala je neodgodivu akciju. No, pritom se režim suočio s teškoćama. Politički protivnik u Dravskoj banovini bio je formalno neorganiziran, nije postojao. Vodstvo je, naravno, lako bilo moguće identificirati, no to nije bio slučaj s njegovom organizacijskom strukturom i mrežom. Obračun režima s bivšom Slovenskom ljudskom strankom bio je usmjeren na „vidljive“ dijelove nekadašnje stranke: i s njezinim vodstvom i s njezinim organizacijama koje su još bile legalne. Konkretno, radilo se o Prosvjetnom savezu u Ljubljani i u Mariboru koji se sastojao od brojnih društava. Odlukom bana Marušića oba su prosvjetna saveza 17. veljače 1933. bila raspuštena sa svim brojnim pripadajućim društvima, uz obrazloženje da su tobože „...prekoračila svoj statutarni delokrog ter se kot nepolitična društva udejstvovala politično in strankarsko politično ter se v mnogoštevilnih slučajih pregrešila tudi zoper pravni red v državi“ (Dekret o razpustitvi Prosvetne zveze v Mariboru in Ljubljani, *Slovenec*, 24. 2. 1933). Banovo službeno obrazloženje imalo je, doduše, određenu podlogu. Naime, prilikom obilježavanja Korošćeva jubileja društva vezana uz navedene prosvjetne saveze nisu se susprezala od politički obojenih izjava. No, postavlja se pitanje, zašto odmah nakon toga ni ljubljanski ni mariborski prosvjetni savez nisu bili raspušteni? Sudeći prema jednoj izjavi senatora Frana Novaka, režim je bio načisto s tim da navedene prosvjetne organizacije zapravo nisu bile „...ničesar

²¹ Na početku 1933. članovi Narodnog predstavništva nisu više jednoglasno zastupali stajališta režima. Skupina hrvatskih zastupnika i senatora je u veljači 1933. oformila svoj zastupnički klub, tzv. Narodni klub, i usvojila deklaraciju, u kojoj je osudila šestosiječansku politiku. Posebno aktivan član kluba bio je dr. Fedor Nikić, koji se zauzeo za sudbinu autora Punktacija. – Razni zakonski predlogi, *Slovenec*, 18. 2. 1933; Govor dr. Srškića, *Slovenec*, 17. 3. 1933; Više o deklaraciji Narodnoga kluba vidi: STOJKOV, 236-237.

drugega, kot centrala in nadaljevanje politične stranke, katere čuvstva ne odgovarjajo sedanji politični ureditvi“ (Potreba pospešne izvedbe državne decentralizacije, *Jutro*, 31. 3. 1933). Čini se, dakle, da dvor u trenutku obilježavanja Koroščeva jubileja nije želio maksimalno zaoštavanje odnosa sa zabranjenom Slovenskom ljudskom strankom. Razlog tomu najvjerojatnije leži u nadi da će od Koroščeva beogradskog djelovanja imati koristi. Međutim, nakon Ljubljanskih punktacija očito je sazrelo uvjerenje da na bivšu Slovensku ljudsku stranku, odnosno na njezino vodstvo, nije moguće računati i da ga stoga valja primjereno kazniti.

Kada je 16. ožujka 1933. predsjednik vlade Srškić rekao u Narodnoj skupštini da s „punktašima“ nema nikakvog pogađanja i da je „...politika zdravic, prijateljskih razgovorov, medpartijskih aranžmanov in sporazumov z zadnoj namero, da se medsebojno ogoljufamo (...) za vedno propala...“²² najvjerojatnije je izrazio službeno stajalište vlade koje se nije posve poklapalo s njezinom praksom. Naime, početkom siječnja 1933. u Rogaškoj Slatini Srškić se osobno sastao s Antonom Korošcem, pokušavajući ga nagovoriti na suradnju s režimom. Pritom je posebno važno istaknuti činjenicu da je inicijativu za sastanak dao predsjednik vlade, a ne Korošec. Kao iskusan političar i jedan od ključnih ljudi režima, Srškić je, naime, itekako bio svjestan da sadržaj Ljubljanskih punktacija još više od sadržaja Zagrebačkih punktacija nanosi štetu političkom ugledu Jugoslavije u inozemstvu. Eventualnim ulaskom Korošca u vladu, situacija bi nesumnjivo bila riješena i to na obostrano zadovoljstvo. Međutim, pregovori nisu bili uspješni (STOJKOV, 223). Korošec je odbio poziv da uđe u vladu, a to je za njega i za njegove političke istomišljenike značilo da mora početi s otplatom političkog duga režimu.

Dvadesetšestog siječnja 1933. policijski su agenti na temelju odluke banske uprave²³ najprije uhitili Koroščeve najbliže suradnike – Marka Natlačena, Antona Ogrizka²⁴ i Frana Kulovca – koji su potom odvedeni u konfinaciju. Dva dana kasnije, 28. siječnja uhićen je i Korošec koji se prije dva dana vratio iz jednog zagrebačkog sanatorija. Uhićen je u predvečer i odveden na vlak koji ga je udaljio iz Dravske banovine na dvije godine. Najprije je konfiniran u Sanatorij sv. Đorđa u Vrnjačkoj Banji. Međutim, tu nije ostao dugo. Iz njemu, navodno, nepoznatih razloga bio je prebačen najprije u Tuzlu da bi potom, iz zdravstvenih razloga, bio odveden na Hvar, u hotel „Palace“. Dakako, valja reći da uvjeti u kojima je živio nisu bili zatvorski.²⁵ Štoviše, osim u Tuzli, mogao je slobodno komunicirati

²² Ministarski predsjednik dr. Srškić o aktuelnih političnih zadevah, *Jutro*, 17. 3. 1933. Usporedi oduševljeni komentar pod naslovom: Govor predsjednika vlade, *Jutro*, 18. 3. 1933.

²³ PAM, Anton Korošec, A.Š. 4, dokument Državnog savjeta Kraljevine Jugoslavije, br. 28781/33 od 3. listopada 1933. o ukidanju ukidajuće presude za dr. Antona Korošca.

²⁴ ASCG 80, Zbirka Jovana Jovanovića-Pižona, fasc. 52/239, Presuda celjskog Upravnog suda od 25. 9. 1933.

²⁵ Državni sud za zaštitu države je protiv Korošca vodilo istragu (Kazenska preiskava proti punktašem, *Jutro*, 14. 3. 1933). Međutim, proces protiv njega nije pokrenut. Maček je bio kažnjen bitno strože. Državni sud za zaštitu države osudio ga je na tri godine zatvora u Srijemskoj Mitrovici.

s ljudima, odlazio je na šetnje, agenti koji su ga nadzirali nisu bili previše strogi, a smještaj i hrana bili su hotelski (AHČIN, 87-88, 91-93).

Razumije se da je konfinacija najužeg vodstva zabranjene Slovenske ljudske stranke naišla na brojne reakcije u redovima opozicije i u Dravskoj banovini i u Beogradu. Beogradska opozicija, koju je u tom času obilježavala rastuća nesloga, oblikovala je zajednički protest vladi zbog načina na koji se odnosi prema svojim političkim protivnicima. Time su, s jedne strane, pokazali da usprkos neslaganjima među njima još uvijek postoji suradnja, a s druge, bio je to svojevrsni oblik solidariziranja s „punktašima“ u borbi protiv režima.²⁶

Na konfinaciju Korošca i njegovih suradnika najžešće su reagirali, što je posve razumljivo, članovi zabranjene Slovenske ljudske stranke. Katolički tisak koji je u to vrijeme izlazio nije smio o tome pisati jer bi zacijelo odmah bio zabranjen, no nemogućnost objavljivanja u tisku nadoknađena je korištenjem letaka. Prorežimsko *Jutro* brojne je ilegalne okružnice tiskane u formi letka ocjenjivalo kao pojavu nove vrste literature (Seme in sad, *Jutro*, 12. 3. 1933). U jednoj od okružnica, koja se u noćnim satima 5. i 8. ožujka širila okolicom Maribora, anonimni su autori obavještavali Slovence da je počinjena „...strašna krivica iz politične strasti in zaslepljenosti“. „Našega voditelja“ i njegove suradnike su „...oropali osebne svobode in iztrgali iz Slovenije“. „Največja sramota“ pritom je bila da su to počinili „ljudje slovenske krvi, Kajni in Judeži“ i njihovi pomagači. Letak je završavao s prilično prkosnom, ali i optimističnom izjavom da Slovenci nisu sami i da će na kraju pobjeda biti njihova.²⁷ Još odlučniji ton odzvanjao je iz letka koji se pojavio dva mjeseca kasnije u povodu Koroščeva rođendana. Letak je, naime, pozivao ljude na zakletvu Korošcu, katolicizmu i programu Slovenske ljudske stranke. Slovenskim predstavnicima u parlamentu, Krameru i Puclju, i njihovim „trabantima“ izrečena je prijetnja izgonom „...iz naše slovenske zemlje“, a na listi političkih „zločinaca“, našli su se uz njih i gostioničari, trgovci i obrtnici za koje se znalo da pristaju uz režim. Od naroda se zahtijevalo da ih bojkotira i da se solidarizira s uhićenima i to tako da se nečega odrekne, primjerice, pušenja. Valja, naime, svakako pokazati da „... z našimi voditelji trpimo tudi mi!“²⁸

Poplava tajnih okružnica pokazuje da je organizacijska infrastruktura nekadašnje Slovenske ljudske stranke, unatoč konfinaciji vodstva i ukinuću Prosvjetnih saveza, i dalje iznimno učinkovito funkcionirala. U tom je pogledu ban Marušič bio nemoćan; svojim je policijskim metodama postizao posve suprotan efekt – mržnju prema režimu.

²⁶ ASCG 80, Zbirka Jovana Jovanovića-Pižona, fasc. 317151, Protest udružene opozicije; STOJKOV, 229. U protestnom pismu srpski su političari osudili uhićenje Korošca, ali i Mačeka i Spahe.

²⁷ PAM, Anton Korošec, A.Š. 5, sudski ovjeren prijepis letka Slovenci!.

²⁸ PAM, Anton Korošec, A.Š. 5, letak Slovenskemu narodu.

Kratice, izvori i literatura

- AHAZU = Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
- AHČIN = B. Godeša – E. Dolenc (1999), *Izgubljeni spomin na Antona Korošca. Iz zapušćine Ivana Ahčina*, Nova revija.
- AS = Arhiv Slovenije
- ASCG = Arhiv Srbije i Crne Gore
- BOBAN = Lj. Boban (1974), *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928-1941. Iz povijesti hrvatskog pitanja*, knjiga 1, Zagreb.
- FILIPIČ = F. Filipič (1991), Dr. Anton Korošec in marksisti, *Prispevki za novejšo zgodovino* 31.
- KREGAR = T. Kregar (2003), *Slovensko – slovaški kulturni stiki (1918-1941)*, magistrski rad, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete univerze v Ljubljani, Celje.
- PAM = Pokrajinski arhiv Maribor
- PEROVŠEK = J. Perovšek (1997), Slovenci in Jugoslavija v tridesetih letih, u: *Slovenska trideseta leta*, ur. P. Vodopivec – J. Mahnič, Ljubljana.
- PRUNK = J. Prunk (1995), Slovenske predstave o avtonomiji (oziroma državnosti) in prizadevanja zanjo v Kraljevini Jugoslaviji u: *Slovenci in država. Zbornik prispevkov z znanstvenega posveta na SAZU*, ur. B. Grafenauer, Ljubljana.
- STOJKOV = T. Stojkov (1969), *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature 1929-1935*, Beograd.
- ŠKVARNA = D. Škvarna (1997), Pittsburska dohoda, u: *Lexikon slovenskych dejin*, Slovenske pedagogicke nakladatelstvo, Bratislava.

Laibacher Punkte

Unter dem Eindruck, der von den sgn. Zagreber Punkten hervorgerufen wurde, hat die politische Führung der verbotenen Slowenischen Volkspartei am 31. Dezember deren Standpunkte zu politischen Schlüsselfragen gestaltet. Die Laibacher bzw. sgn. Korošecs Punkte waren nur eine der Resolutionen, die als Reaktion auf die Zagreber Punkte entanden. Die Laibacher Punkte sind zweifellos ein außerordentlich wichtiges Programmdokument, um so mehr, als sie von der stärksten slowenischen politischen Gruppe gestaltet wurden. Inhaltlich legen die Punkte in einer zusammengefassten Form die grundlegenden slowenischen nationalen und staatsrechtlichen Ziele dar. Besonders wichtig ist die Forderung nach einer breiten Autonomie, welche die finanzielle Selbständigkeit einschließen würde. Detaillierte Umstände der Entstehung der Laibacher Punkte sowie die Genese der Gestaltung des Dokuments selbst können zur Zeit nicht festgestellt werden. Andererseits bleibt immer noch die Frage offen, ob die Punkte eine Folge

der direkten Verbundenheit derer Autoren mit Zagreb waren. Es kann zwar das Fehlen jeglicher ernsthafter Anzeigen in diesem Sinne festgestellt werden. Korošec war zwar von dem Inhalt der Zagreber Punkte begeistert, doch war er zur Zeit der Verabschiedung der Zagreber Punkte enger mit Belgrad und dadurch mit Sarajewo als mit Zagreb verbunden. Außerdem ist es sehr wahrscheinlich, dass die Initiative zur Entstehung der Laibacher Punkte nicht von Korošec sondern von Anhängern der aufgelösten Slowenischen Volkspartei aus der Banschaft Drau ausgegangen war. Das Dokument hat die politischen Gewässer in der Banschaft Drau und auch weiter bewegt. Die slowenische und jugoslawische Regimepresse hat den Inhalt des Dokumentes scharf beurteilt, während das Regime eine Auseinandersetzung mit der formal nicht bestehenden, doch illegal gut organisierten Slowenischen Volkspartei eingegangen ist. Korošec, welcher unwiderlegbar die endgültige Textversion der Laibacher Punkte redigierte, wurde verhaftet und konfiniert, und in Konfination gelangten auch die Mitglieder der Führung des Bildungsbundes in Laibach und Marburg, während zahlreiche Kulturvereine, woraus die angeführten Organisation zusammengesetzt waren, aufgelöst wurden.

Ključne riječi: *Slovensko-hrvatski odnosi – Slovenska ljudska stranka – Antun Korošec – Ljubljanske punktacije – Zagrebačke punktacije*

Wichtige Begriffe: *Slowenisch-chroatische Beziehungen – Slowenischen Volkspartei – Anton Korošec – Laibacher Punkte – Zagreber Punkte*

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized, bold font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka